SHAXS RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Abdulloyev Javohir Abdukamol o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
"Pedagogika" kafedrasi o'qituvchisi
Axmedova Iroda Raxim qizi
Sobirboyeva Mashhura Ulug'bek qizi
Saparboyeva Saodat Odilbek qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
"Tiflopedagogika" yo'nalishi talabalari

Annotatsiya. Ushbu mavzuda shaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar chuqur tahlil qilinadi. Shaxsning shakllanish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, unga biologik (irsiyat), ijtimoiy (muhit, jamiyat, oila) va psixologik (individual xususiyatlar, qiziqishlar, motivatsiya) omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi. Irsiyat insonning tug'ma xususiyatlarini belgilab bersa, ijtimoiy muhit uning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvorini shakllantiradi. Ta'lim va tarbiya esa shaxs kamolotining muhim vositasi sifatida uning intellektual va ma'naviy rivojlanishini ta'minlaydi. Mazkur ishda ushbu omillarning o'zaro bog'liqligi, ularning shaxs kamolotiga ta'siri hamda zamonaviy jamiyat sharoitida tutgan o'rni yoritib beriladi.

Аннотация. В данной теме подробно рассматриваются основные факторы, влияющие на развитие личности. Процесс формирования личности является сложным и многогранным, на него воздействуют биологические (наследственность), социальные (среда, общество, семья) и психологические (индивидуальные особенности, интересы, мотивация) факторы. Наследственность определяет врождённые качества человека, тогда как социальная среда формирует его мировоззрение, ценности и поведение. Образование и воспитание выступают важнейшими средствами развития личности, способствуя её интеллектуальному и духовному росту. В работе также анализируется взаимосвязь данных факторов и их значение в условиях современного общества.

Annotation. This topic provides an in-depth analysis of the main factors influencing personal development. The process of personality formation is complex and multifaceted, involving biological (heredity), social (environment, society, family), and psychological (individual traits, interests, motivation) factors. Heredity determines a person's innate characteristics, while the social environment shapes their worldview, values, and behavior. Education and upbringing play a crucial role in personal development, contributing to intellectual and moral growth. The study also examines the interrelationship of these factors and their significance in the context of modern society.

Kalit so'zlar: shaxs, rivojlanish, irsiyat, muhit, ta'lim-tarbiya, ijtimoiy omillar, psixologik omillar, biologik omillar

Ключевые слова: личность, развитие, наследственность, среда, воспитание, социальные факторы, психологические факторы, биологические факторы
Keywords: personality, development, heredity, environment, education, social factors, psychological factors, biological factors

KIRISH

Shaxs rivojlanishi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarining muhim tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi murakkab va uzluksiz jarayon bo‘lib, u turli omillar ta’sirida kechadi. Globallashuv sharoitida jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va axborot muhitidagi o‘zgarishlar shaxs rivojlanishiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Shu sababli shaxs kamolotiga ta’sir etuvchi omillarni ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi — shaxs rivojlanishiga ta’sir etuvchi biologik, ijtimoiy va psixologik omillarni aniqlash hamda ularning o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilishdan iborat. Shaxs rivojlanishi murakkab jarayon bo‘lib, unga irsiyat (biologik omil), ijtimoiy muhit va ta’lim-tarbiya asosiy ta’sir ko‘rsatadi.

Bu omillar o‘zaro bog‘liqlikda insonning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy shakllanishini belgilaydi. Shuningdek, shaxsning o‘z faoliyati va atrof-muhit bilan o‘zaro ta’siri ham muhim o‘rin tutadi. Shaxs rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar quyidagicha tasniflanadi: irsiyat (biologik omil) — ota-onadan o‘tadigan genetik xususiyatlar, ya’ni tashqi ko‘rinish, nerv tizimi tipi, qobiliyat va iqtidorning tabiiy asoslarini belgilaydi; ijtimoiy muhit — inson yashaydigan oila, mahalla, ta’lim maskanlari (maktab, bog‘cha) va ijtimoiy munosabatlar majmui bo‘lib, u shaxsning dunyoqarashi va xulq-atvorini shakllantiradi; ta’lim-tarbiya — maqsadli yo‘naltirilgan jarayon sifatida shaxsni ijtimoiy normalar, bilim va ko‘nikmalar bilan qurollantiradi hamda rivojlanishning yetakchi omili hisoblanadi; shaxsning o‘z faoliyati esa insonning jamiyatdagi faol ishtiroki, o‘z-o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan intilishi, mehnat va ijodiy faoliyatida namoyon bo‘ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Shaxs rivojlanishi muammosi ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. Psixologik yondashuvlarda shaxs rivojlanishida irsiyat va muhitning o‘zaro ta’siri alohida ta’kidlanadi. Klassik va zamonaviy tadqiqotlarda biologik omillar insonning tug‘ma imkoniyatlarini belgilab berishi, ijtimoiy omillar esa uning ijtimoiylashuv jarayonini ta’minlashi qayd etilgan. Psixologik yondashuvlar esa shaxsning ichki motivatsiyasi, ehtiyojlari va individual xususiyatlariga urg‘u beradi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, kuzatish va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali nazariy xulosalar chiqarildi. Ushbu metodlar shaxs rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillarni kompleks tarzda o‘rganishga imkon beradi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, shaxs rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar o‘zaro uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Biologik omillar (irsiyat) shaxsning tabiiy imkoniyatlarini belgilasa, ijtimoiy muhit (oila, ta’lim tizimi, jamiyat) uning ijtimoiy xulq-atvorini shakllantiradi. Psixologik omillar esa shaxsning ichki dunyosi, motivatsiyasi va o‘z-o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan intilishini ifodalaydi. Ta’lim va tarbiya jarayoni ushbu omillarni uyg‘unlashtiruvchi muhim vosita sifatida namoyon bo‘ldi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, shaxs rivojlanishini faqat bitta omil bilan izohlash mumkin emas. Biologik, ijtimoiy va psixologik omillar o‘zaro ta’sirda bo‘lib, shaxsning har tomonlama kamol topishini ta’minlaydi. Zamonaviy jamiyatda ayniqsa ijtimoiy muhit va ta’lim tizimining roli ortib bormoqda. Shu bilan birga, shaxsning o‘z ustida ishlashi, mustaqil fikrlashi va hayotiy pozitsiyasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa shaxs rivojlanishida subyektiv omillarning ham ahamiyatini oshiradi.

XULOSA

Shaxs rivojlanishi ko‘p omilli jarayon bo‘lib, unda biologik, ijtimoiy va psixologik omillar hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ushbu omillar o‘zaro uyg‘unlikda ta’sir etgandagina shaxsning to‘laqonli rivojlanishi ta’minlanadi. Ta’lim va tarbiya tizimini takomillashtirish, sog‘lom ijtimoiy muhit yaratish hamda shaxsning o‘zini rivojlantirishiga sharoit yaratish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Tadqiqot natijalari kelgusida ushbu yo‘nalishda ilmiy izlanishlarni davom ettirish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Davletshin M.G. “Umumiy psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2002.
3. G‘oziyev E.G‘. “Psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 1994.
4. Vygotskiy L.S. “Psixika rivojlanishi haqida”. – Moskva: Pedagogika, 1982.
5. Piaget J. “Bolaning aqliy rivojlanishi”. – Moskva: Progress, 1969.
6. Bandura A. “Social Learning Theory”. – New York: General Learning Press, 1977.